

BETONOVÉ STAVBY PETERA MÄRKLIHO

Petr Šmídek

Lidé k vzájemné komunikaci potřebují jazyk, který nemusí být jen mluvený, ale také psaný nebo neverbální. Poselství dokáží sdělovat i němě stojící stavby. Švýcarský architekt Peter Märkli za čtyři desítky let soustředěné práce vytvořil bezčasý jazyk rozvíjející archetypy. Jeho plasticky výrazné a prostorově bohaté stavby navazují na staletími osvědčené formy a konstrukční principy, a ty pak nově interpretuje a přetváří pro aktuální potřeby.

CONCRETE BUILDINGS BY PETER MÄRKLI

People need language to communicate with each other, which may not only be spoken but also written or non-verbal. Even still standing buildings can convey a message. Over four decades of concentrated work, Swiss architect Peter Märkli has created a timeless language that develops archetypes. His sculpturally expressive and spatially rich buildings relate to centuries of proven forms and design principles, and then reinterpret and reshape them for the present needs.

1a

1 Dva rodinné domy
v Trübbach-Azmoos
(1982)

1 Two family houses
in Trübbach-Azmoos
(1982)

1b

Většina stavební produkce sází na jistotu a v ideálním případě rozvíjí tradiční postupy. Jen malý zlomek tvůrců se odváží k experimentům, což lze vzhledem k enormní zodpovědnosti pochopit. Existují však architekti, kteří se nebojí vykročit na neprobádanou půdu a zároveň oslovovat důvěrně známým jazykem. Mezi takové se řadí i curyšský architekt Peter Märkli. Jeho objevné cesty se netýkají strukturální stránky, jako je tomu např. u jeho švýcarských kolegů Valeria Olgiatiho či Christiana Kereze. Märkliho, který letos v červenci oslaví sedmdesáté jubileum, spíše než konstrukční filigránství zajímá nadčasovost, usilovné hledání vyvážených proporcí a navázání na historickou stopu.

Vedle staveb je neméně poutavý také způsob Märkliho práce, kterou dělí mezi dvě místa ve svém rodném Curychu. Prvním je malá kancelář ukrývající se na západním okraji města v poklidné obytné čtvrti Albisrieden, kam nemají počítače přístup. Jsou zde jen stoly, křesla, postel a na stěně zavěšený reliéf od sochaře Hanse Josephsohna. Druhý ateliér se nachází na adrese Hardstrasse 322 u rušné křižovatky Escher-Wyss-Platz v bývalé průmyslové oblasti, kde na stále rostoucím množství zakázek pracuje v nevelkém týmu, přičemž pro vypracování rozsáhlé projektové dokumentace oslovuje další dvě spřízněné kanceláře. Märkli si tak může udržet dokonalý přehled o každém detailu a má jistotu, že se nevytratí jeho autorský rukopis. Za 45 let od založení vlastní praxe si vybuodoval osobitý názor na proporce. Jeho studie se zdánlivě vzpouzí racionálnímu uvažování. Märkli tvoří stavby z pohledu malíře hrajícího si s asymetrickou kompozicí. Tužkou kreslí velké

2a

pohledy a drobné tušové půdorysy, které Alexander Brodsky nenazývá architektonickými kresbami, ale geometrickými abstrakcemi [1]. Jeho svérázné kresby hraničící až s dětskou naivitou [2] disponují objevnou touhou. Na drobných skicách, které se nebojí překreslovat a na nichž vymazává čáry, hledá do úmoru ty nejhodnější proporce. Při srovnání s původní jednoduchou skicou vás pak síla výsledné realizace vždy ohromí.

Vzdělání, mentoři, inspirace

Märkli studoval architekturu v letech 1972 až 1977 na curyšské technice ETH, která zrovna procházela bouřlivým obdobím [3], kdy byly více preferovány společenské vědy na úkor technických řešení a důkladného studia historie. Zároveň si uvědomoval, že úspěšné absolvování univerzity nemusí být vždy zárukou toho, že se stane dobrým architektem. Daleko hlubší stopu v něm zanechaly rozhovory s dnes trochu zapomenutým architektem Rudolfem Olgiatim [4], s nímž ho seznámil jeho středoškolský učitel fyziky. Olgiati vyvinul v polovině 20. století vlastní syntézu tradičního způsobu stavění a moderny. Kombinoval staré stavební části s novými prvky a nekompromisně překládal tradiční formy do současného jazyka. Používal pojmy jako „vizuální věcnost“ a „vizuální logika“ nebo „řeč materiálů“. Získané poznatky mu posloužily k tezi, že existuje nadčasový přirozený smysl pro estetické spojitosti: „*Krása je hodnotou pro naši duši. A architektura je za to zodpovědná.*“ [5]

Skrze Olgiatiho tvorbu tak Märkli našel vztah k modernistům, jako byli Mies van der Rohe nebo Le Corbusier [6], kteří ho během studia na ETH příliš neoslovili, ale především se utvrdil v cestě za hledáním krásy,

kteřou se modernisté snažili ve svém repertoáru upozadovat.

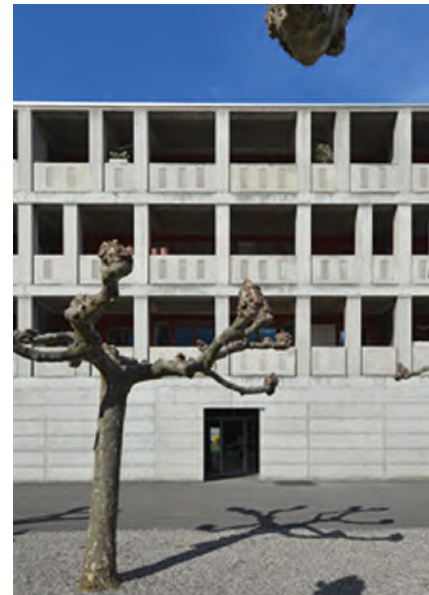
Dalším důležitým člověkem, který v raném období formoval Märkliho pohled na architekturu, byl švýcarský sochař narozený v Kaliningradu Hans Josephsohn (1920–2012) [7], s nímž na rozdíl od Olgiatiho neprobíral architektonická témata, ale vše ostatní, co tvoří život. Pro Josephsohnovy sochy pak v roce 1992 postavil mezi vinicemi v údolí Leventina muzeum ověčené mnoha cenami – Cenou nového stavění v Alpách (1995), švýcarskou Cenou pro betonové stavby (1997) a čestným oceněním od nadace Velux za práci s denním světlem (2012) [8].

Vedle rozhovorů s mentory byl však pro Märkliho nejdůležitějším nástrojem pro pochopení architektury vlastní zrak vycvičený během poznávacích cest, které zpočátku ani nebyly cíleny na architekta, ale spíše na koncentrované dojmy z kultury, krajiny a měst. Zprvu ho ovlivnila cesta za románskou architekturou do jihofrancouzského regionu Saintonge. Na severoitalský venkov se vypravil ještě předtím, než se začal cíleně zajímat o renesanční architekturu, kdy také poznal fyzickou a poetickou pravdivost Palladiových staveb [8]. Později se za těmito stavbami vypravoval i se studenty ETH [9], aby se mohli na vlastní oči přesvědčit o střídmosti Palladiovy architektury a hospodárnosti jeho umění.

Vlastní praxe

Po promoci na ETH v roce 1978 si Märkli otevřel v Curychu vlastní praxi, ale zároveň pokračoval v cestách za historickými stavbami. Jejich důkladným studiem a trpělivou sebereflexí vznikaly návrhy vybočující z běžné architektonické praxe. Märkliho odjakživa

2b

2 Bytový dům v Sargans (1986)
2 Apartment building in Sargans (1986)

3

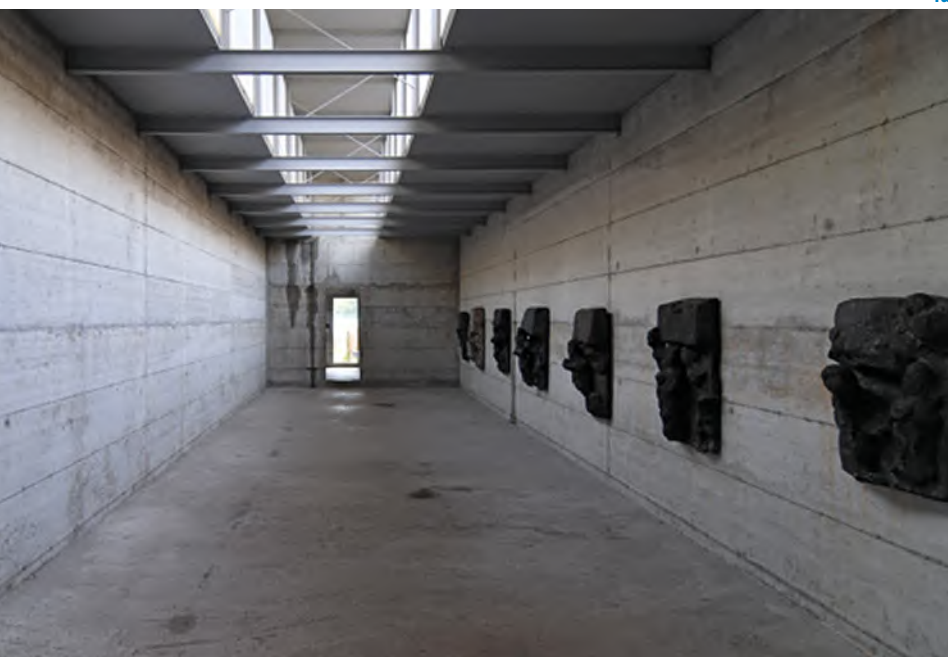
3 Rodinný dům ve Winterthuru (1987)
3 Family house in Winterthur (1987)

daleko více než moderna přitahovaly stálými osvědčené formy a konstrukční principy, které si nově interpretoval a přetvářel do svých projektů. Zakázky zpočátku představovaly rodinné a menší bytové domy situované v kantonu St. Gallen.

Jeho dílo lze rozdělit přibližně na dvě období. Do přelomu tisíciletí čerpal převážně z antiky a od roku 2000 jej oslovuje renesance, což však pochopitelně nelze vztahovat ke každému projektu. U dvojice rodinných domů v Trübach-Azmoos (1982) se např. nechal inspirovat mykénskou kulturou (obr. 1).

4a

4 Muzeum nadace La Congiunta v Giornico (1992), foto 2008
4 La Congiunta Foundation Museum in Giornico (1992)

Vzhůru se rozšiřující mykénské sloupy podobně použil také Jože Plečnik u sídla Obchodní komory v Lublani (1927) a později u Býčího schodiště (1931) na Pražském hradě. Ale zatímco u Plečnika se jednalo o precizní práci s ušlechtilým kamenem, tak Märkli přejal pouze formu a byl daleko shovívavější k chybám a nedokonalostem vzniklým při odlévání sloupů do bednění, což se nesnažil skrýt omítkou ani nátěrem. Osovostí, předsazenými schodišti a zdůrazněnou hlavní fasádou propůjčil drobnému úkolu starobyloou vážnost.

Do většiny svých návrhů začleňuje díla svého mentora Hanse Josephsohna. Ať už se jednalo o venkovní reliéfy nebo busty posazené na podstavcích. Josephsohnovy nástěnné reliéfy umísťuje také do interiéru jako v případě bytového domu v Sargans (1986) ležícího v neutěšeném sevření dálnic

4b

ce a železničního koridoru (obr. 2). Čtyřpodlažní objekt tvoří devět velkoryse koncipovaných bytů. Skulpturně rozehraná jižní fasáda se obrací do geometricky seřazené předzahrady se zastříhávanými javory oddělujícími dům od rušného okolí. Z hlavních obytných místností, jimž dominuje otevřený krb, je přímý výstup na jižně orientovanou lodžii, což jsou opět časem ověřené a dobře fungující motivy. U rodinného domu Wegmann (1987) ve Winterthuru pak Märkli uplatnil půlkruhová okna, která bazilikálně osvětlují krytý bazén a navozují atmosféru římských lázní (obr. 3). Hrubý vymývaný beton, který vznikl tak, že se po odbednění vyplavila část vody, písku a šterku, čímž se odhalila zrna kameniva, byl od počátku naplánován, aby výsledný povrch působil jako z kamene.

Do širšího povědomí odborné veřejnosti se Märkli dostal až realizací Muzea nadace La Congiunta (1992) ležícího v malebném údolí řeky Ticino ve stejnojmenném jihošvýcarském kantonu (obr. 4). Strohý betonový objekt byl od počátku zamýšlen jako místo pro stálou výstavu plastik Hanse Josephsohna. Do objektu má zdarma přístup kdokoli, kdo si vyzvedne klíče v nedaleké restauraci. Nejsou sem však zavedeny ani ty nezákladnější sítě jako elektřina nebo voda. Jedná se o dutou betonovou skořápku pro vystavování bronzových soch. V dnešním roztěkaném světě multimediálních institucí nabízí La Congiunta prostory jasněho zaměření, které se vymykají trendu zábavního výstavnictví. Strohé prostory propůjčují dílu navíc něco, co přesahuje prosté vystavení uměleckého díla. Galerie odolává vnějším tlakům, nepotřebuje žádný ruch ani žádný provoz a s nimi související pohodlí, parkoviště, vstupné a ostrahu. Stačí pouze minimální údržba, čímž dokonale souzní s Josephsohnovými díly.

Aproximace

Mezinárodnímu publiku Märkliho tvorbu představil až na počátku milénia Mohsen Mostafavi [10] v publikaci pojmenované *Approximations* [11]. K aproximaci (přiblížení, odhadu) se většinou přistupuje, když není pro analytické řešení dostatek informací nebo když by bylo příliš náročné.

Tedy přichází na řadu intuice a dlouhodobé zkušenosti, které Märkli nashromáždil za uplynulé půlstoletí, ale jsou v nich obsaženy příklady staré tisíce let. Märkli se podobně jako Louis I. Kahn spíše než matematikou zabývá aritmetikou, která místo prostého sčítání či odčítání studuje jednotlivé vztahy mezi čísly.

5a

5b

Aproximace návrh ochrání před dokonale přesným, ale chladným řešením. Zůstane v něm tak více napětí, pocitů a nálad. To by však nemělo být chápáno jako kritika švýcarských minimalistů, jejichž kořeny dlouhodobě objasňuje Irina Davidoviči [12]. Londýnský architekt Adam Caruso Märkliho popisuje jako maverika (nonkonformního člověka, samorosta) [13], který svou roli ve stavitelství vnímá jako dva a půl tisíce let starý rozhovor s historií. Zakladatelka architektonického muzea SAM v Basi-leji Ulrike Strathaus pak poukazuje na dvojí tvář [14] Märkliho staveb, kde interiér a exteriér záměrně nepromlouvají stejnou řečí, což ani nemusí, neboť jde opět jen o výmysl modernistů.

5 Rodinný dům v Grabs (1995 a 2018)
5 Family house in Grabs (1995 and 2018)

6a

6 Škola Im Birch
v Curychu-Oerlikonu
(2004)

6 Im Birch School
in Curych-Oerlikon
(2004)

6b

Märkli se naopak snaží navodit adekvátní atmosféru, která by měla z domu vyzařovat navenek a dovnitř, čehož často dosahuje jinými prostředky. Tento princip je nejlépe vidět na návštěvnickém centru (2006) v areálu farmaceutické firmy Novartis na severním předměstí Basileje, kde objekt navenek komunikuje s administrativními budovami v okolí, ale uvnitř návštěvníkům nabízí slavnostní barokní atmosféru.

Aktuální tvorba

Z Märkliho aktuální tvorby je vedle rozsáhlých obytných souborů v okolí Curychu potřeba zmínit školní komplex Im Birch (2004) v bývalé průmyslové oblasti Curych-Oerlikon, kde se za vnějším přísným rastroem z betonových prefabrikátů ukrývají velkorysé výukové a společné prostory s vysokými stropy. Za umírněným vzhledem hlavní fasády s vystupujícími fragmenty stěn se ukrývá Märkliho první pokus

Zdroje/poznámky:

- [1] BRODSKÝ, A., ASS, K. A conversation on Peter Märkli's drawings. In: MION, C., DON, F. *Peter Märkli – Zeichnungen/Drawings*. Lucern: Quart Verlag, 2015, s. 226.
- [2] BEIGEL, F., CHRISTOU, P. *It's not a child's drawing*. In: MION, C., DON, F. *Peter Märkli – Zeichnungen/Drawings*. Lucern: Quart Verlag, 2015, s. 94.
- [3] V letech 1972 až 1974 našel na ETH azyl Aldo Rossi, který byl kvůli politickým názorům vyhoštěn z polytechniky v Miláně. Jeho příchod vzbudil u studentů ETH aktivismus v čele s dvojicí dnes nejznámějších švýcarských architektů Jacquese Herzoga a Pierre de Meurona, kteří u Rossiho se Schneblim diplomovali v roce 1975.
- [4] Rudolf Olgiati (1910–1995) byl architekt působící v hornatém kantonu Graubünden v městečku Flims a blízkém okolí. Jeho syn Valerio Olgiati je rovněž architektem, který vede od roku 2008 ve Flims vlastní praxi a také vyučuje na Accademia di architettura ve švýcarském Mendrisio.
- [5] RIEDERER, U. *Rudolf Olgiati. Bauen mit den Sinnen*. Chur: HTW Chur Verlag, 2004, s. 163.
- [6] ŠMÍDEK, P. *Le Corbusierovo století aneb Příběh betonu. Mimořádné číslo časopisu Beton TKS*. 2019, s. 153–161.
- [7] Hans Josephsohn (1920–2012) se narodil ve východopruském Královci, ale dlouhodobě žil a pracoval v Curychu. Patřil mezi nejvýznamnější figurativní sochaře poválečné Evropy. Jeho díla hledají dokonalou rovnováhu mezi figurací a abstrakcí. Zatímco pro rané sochy nacházel inspiraci ve starověkém Řecku a Egyptě, tak jeho pozdní tajemné polopostavy čerpal z prehistorie.
- [8] AZZARITI, G. In Search of a Language: *A Journey into Peter Märkli's Imaginary*. Marseille: Éditions Cosa Mentale, 2019, s. 82.
- [9] IMOBERDORF, CH. *Märkli 2002–2015: Professur an der ETH Zürich*. Curych: GTA Verlag, 2016.
- [10] Mohsen Mostafavi (*1946 Teherán) je iránsko-americký architekt, který v době vydání knihy působil jako ředitel Architectural Association v Londýně a posléze byl v letech 2008 až 2019 děkanem školy architektury GSD na Harvardově univerzitě, kde dodnes působí jako profesor.
- [11] MOSTAFAVI, M. *Approximations: The Architecture of Peter Märkli*. Londýn: Architectural Association Publications, 2002.
- [12] Irina Davidovici (*1971 Bukurešť) je ředitelka archivu gta na ETH Curych a specialista na soudobou architekturu v německy hovořící části Švýcarska, která 5. února 2019 představila v pražské galerii VI PER druhé revidované a rozšířené vydání knihy *Forms of Practice. German-Swiss Architecture 1980–2000, Curych*: gta Verlag, 2018, kde se na stranách 142–162 obsáhle věnuje Märkliho muzeu La Congiunta.
- [13] Peter Märkli: An interview with the Zurich-based architect. *icon* [online]. Časopis icon. 10. 10. 2008. Dostupné z: iconeye.com/back-issues/peter-maerkli
- [14] JEHL-SCHULTE STRATHAUS, U. Winning Back Lost Values: Peter Märkli's building on the Novartis Campus. In: *Peter Märkli: Novartis Campus – Fabrikstrasse 6*. Basilej: Christoph Merian Verlag, 2006, s. 31–33.
- [15] A Conversation with Peter Märkli. Rozhovor Petera Märkliho s Momoyo Kajimou (Atelier Bow-Wow), Grégoire Farquetem a Simonou Ferrari. *Window Research Institute* [online]. 17. 5. 2021. Dostupné z: madoken.jp/en/series/8118
- [16] JOHNSTON, P. *Peter Märkli – Everything one invents is true*. Lucern: Quart Verlag, 2017, s. 213.

7a

o optické rozpuštění stěny v běžném architektonickém jazyku [15], kde světlo přichází směrem k vám a zapuštěné části se navrací do stínu. (obr. 6)

Dalšího osvětleného klienta Märkli našel u společnosti Synthes, pro kterou navrhl v Solothurnu hlavní evropské sídlo (2012). Tato 168 m dlouhá a 22 m vysoká budova pro 900 zaměstnanců výrobce lékařských implantátů se nachází v bývalém vojenském areálu na břehu řeky Aara naproti historickému jádru. Za předsazenými železobetonovými sloupy podepírajícími střechu je ukryta čtyřpodlažní budova s fasádou z prefabrikovaných dílů se zvýrazněním míst styku sloupů a překladů. Kombinace betonových prvků s jurským vápencem přiznává konstrukční systém a současně naplňuje umělecké ambice. Za strohou fasádou se čtveřice architektek Chantal Imoberdorf, Caroline Pachoud, Elisabeth Rutz a Aline Vuillomenet postarala o proměnu atmosféry pomocí koberců a závěsů.

U hotelové školy Belvoirpark (2014) ve čtvrti Wollishofen na břehu Curyšského jezera bylo pro autora daleko zásadnější usazení do urbanistického prostředí než návrh interiéru (obr. 7). Ve strmém pozemku má objekt z rušné silnice jen tři podlaží, zatímco do klidného parku je dům pětipodlažní. Přestože slouží jako veřejná budova, snaží se nenápadně splynout s okolní vilovou architekturou. [16] Díky čtyřmetrové světlé výšce hlavních místností nakonec působí interiér neobyčejně velkory-

7b

se a připomíná spíše luxusní hotel než školu.

Vinařství Cabe Fin Bec ve Valais (2012) ve frankofonní části Švýcarska opět prozrazuje Märkliho okouzlení Palladiovými vilami s tím, že jej zde kromě osové kompozice nejvíce fascinuje napětí mezi sloupy.

Závěr

Pestrá paleta realizací potvrzuje Märkliho myšlenkovou konzistentnost, kde nikdy nejde o historizující citaci, ale o daleko hlubší navázání a rozvinutí archetypu pro dnešní potřeby.

Fotografie: 1, 2, 3, 4, 5a – Petr Šmídek, 5b, 6, 7 – Studio Märkli

MgA. Ing. arch. Petr Šmídek, Ph.D.
Archiweb, s.r.o.
smidek@archiweb.cz

7 Hotelová škola
Belvoirpark
v Curychu-Enge (2014)
7 Belvoirpark Hotel School
in Curych-Enge (2014)